26908

O

DUBROVAČKOM ZAŠTITNIKU

SVETOMU VLAHU

(BLAŽU)

BISKUPU I MUČENIKU

Govorio

u Svečevoj Crkvi u Dubrovniku

(dne 30, 31. siječnja i 1. veljače 1915)

O. Antonin Zaninović

dominikanac

(Preštampano iz „Lista dubrovačke biskupije")

DOMINIKANSKI SAMOSTAN VIGNJAT
DUBROVNIK

DUBROVNIK

Vlastitom nakladom.

1916.

Dubrovačka Hrvatska Tiskara.

DOMINIKANSKI NOVICIJAT
DUBROVNIK

I.

Divan li je, bogoljubni slušaoci, u svojim učincima saobraćaj izmegju Boga i čovjeka! Bog, gospodar neba i zemlje, spušta sa svoga previsokog prijestolja pogled svoj na čovjeka, ulijeva mu u duh tračak svoje svjetlosti, a u srce baca iskru svoga božanskog žara; čovjek prima najpripravnije tu svjetlost i snagu Božju, podiže sa zemlje misao i srce svoje te ih upravlja k Bogu: eto vam čovjeka dobra i sretna. Pod dojmom tih Božjih darova, koji se nastavljenim saobraćajem neprekidno izlijevaju na čovjeka, čovjek ne samo da se uzdrži dobar i sretan, nego on sve to više raste u dobru i svakoj sreći.

Takav saobraćaj ja vidim, bog. sl., ne kroz nekoliko godinâ, nego kroz vijekove izmegju sv. Vlaha, posrednika Božjega, i vjernoga mu dubrovačkog puka. Sv. Vlaho ponudi se, da tako rečem, Dubrovčanima u ime Božje, da će im biti zaštitnikom, a Dubrovčani odazvavši se Svečevu pozivu prihvatili su i neprestano tražili Božju i njegovu pomoć, i oni su na-

predovali u svakom dobru. Dosta je i malo zaviriti u dubrovačku prošlost, da se o tome osvjedočimo. Tà, sva povijest starog Dubrovnika i njegove republike, sav napredak i slava njegova nijesu drugo do li plod onoga neprekidnog saobraćaja izmegju sv. Vlaha i starih Dubrovčana: plod moguće zaštite sv. Vlaha, ali ujedno i odanosti Dubrovčana prama Bogu i njihovu odvjetniku sv. Vlahu.

Običaj je u vašem gradu, da se na svetkovinu svoga svetog zaštitnika pripravite trodnevnom pobožnošću, pa da vam se za tih dana drže prigodna slova i u njima iznesu Svečeve hvale. Budući da je ta zadaća ove godine meni povjerena bila, nastojat ću, da se ne odalečim od toga lijepog običaja, već da vam po svojim slabim silama i ja uznesem Sveca, a to govoreći o njegovu zaštitništvu nad vašim gradom i crtajući vam u glavnim potezima njegov život. Ako je, bog. sl., povijest učiteljica života za svakoga, to su prošli dogagjaji osobito poučni za one, u kojih kraju su se oni zbili. Zato će i pogled u vašu prošlost i vas ne samo zanimati, nego vam može biti ujedno i od koristi. Govoreći vam večeras o zaštiti sv. Vlaha, o onim naime velikim i brojnim dobročinstvima, kojima je on obasipao vaš grad, nadam se, da će se u vama pobuditi još življi osjećaj zahvalnosti prama velikom Svecu kao i još čvršće pouzdanje u njegovu pomoć. S tom nadom, a u ime Božje i sv. Vlaha, ja započimljem.

Zaštitništvo Svetaca temelji se na članku naše vjere o općinstvu Svetih, na onom naime vezu, koji spaja Svece na nebu s vjernicima na zemlji i dušama u čistilištu, u koliko smo svi članovi jedne te iste Isukrstove crkve, koja se u tome trostrukom stanju nalazi i u koliko smo svi po riječima sv. Pavla uda onoga jedinoga tajinstvenog tijela, kojemu je glava i izvor života Isukrst. Duhovni onaj život i môć, što su Sveci imali na zemlji, oni ne izgubiše došavši na nebo, već im se naprotiv to sve umnožilo, jer su bliži i miliji Bogu. Zato oni mogu mnogo bolje pomagati s neba, nego što su to činili živeći na zemlji. Premda su svi Sveci mogući pred Bogom, pa mogu da nam pomognu u našim potrebama, ima ipak nekojih, koje Bog odregjuje, da budu veći udionici svemogućstva i dobrote njegove, koje odregjuje, da budu osobiti posrednici izmegju Njega i vjernikâ na zemlji. Pa dok nekoji od pojedinaca, selâ, gradovâ, narodâ i državâ, ne bez nutrnjeg nadahnuća Božjega, takove Svece sami odabiru za svoje zaštitnike, drugima ih samo nebo kakvim izvanrednim, izvanjskim znakom naznačuje. I baš megju ove zadnje spada, bog. sl., i vaš grad, u čemu ja nazrijevam, kao što i vi morate da nazrijevate, osobitu brigu i ljubav Božju spram njega.

Idući uz »Stulinu ulicu« iza crkve Gospe Velike, doći ćete pri vrhu do male otkrivene zgrade. Istrošena je zubom vremena ta zgrada, ali je u povijesti vašoj često spominjana. To je crkvica sv. Stjepana, prvo-

mučenika, jedna od najstarijih, ako ne i najstarija, u vašem gradu. I uprav u toj crkvici zbilo se ono, što je stare Dubrovčane potaklo, da prime za svoga zaštitnika sv. Vlaha. Bilo je to oko g. 951,[1]) kad mletački lav skučivši pod svoju vlast Neretvane htjede da strpa pod svoje grabežljive šape i Dubrovnik. Mletačke galije već su doplovile do ispod Lokruma, a neke dapače dojedrile u samu gruško luku i ondje se usidrile. Da izvedu svoju namjeru, poslužiše se Mlečići varkom: uvjeriše naime Dubrovčane, da oni ne misle ni o kakvom zlu, već samo da hoće da se odmore, da uzmu hrane i vode, pa da nastave svoj put. Varka dobro smišljena, ali im ne uspije, jer bijaše netko, koji se za Dubrovčane brinuo. Sred tihe noći moleći u rečenoj crkvici sv. Stjepana njezin kapelan pobožni starac Stojko ugleda najednom pred sobom čovjeka časne pojave i u biskupskom odijelu. Taj nepoznati starac objavi Stojku, da je on sv. Vlaho, mučenik i biskup iz Sebasta; pouči ga o cijeloj varci Mlečana te mu naredi, da odmah o svemu izvijesti gradske glavare i neka im reče, da se što bolje utvrde i spreme na obranu, jer Mlečići uprav one noći imaju da s kopna i s mora navale na grad. Dubrovčani poslušaše savjet nebeskog Sveca. Mlečani zbilja iskrcavši se u Gružu navališe iste noći na grad sa strane od Pilâ, ali ih Dubrovčani dočekaše i potukoše tako, te se dadoše u bijeg i odjedriše sa 36 većih i 12 manjih brodova ne nanijevši Dubrovniku nikakve štete.

Sloboda je, bog. sl., onaj krasni dar, kojim nas je Stvoritelj obdario i razlučio od nijemih životinja. Sloboda je ona môć u čovjeka, koja ga čini gospodarom samoga sebe, koja upravlja svim njegovim moćima duševnim i tjelesnim. Sloboda je ona krasna, kraljevska sila, pod koje ravnanjem čovjek se u svim svojim moćima razvija i usavršuje. Što ovdje rekoh o pojedincu čovjeku, to isto vrijedi i za narode; pa kao što je lišiti čovjeka slobode najveće vremenito zlo, osim smrti, što mu tko može da nanese, tako je i za jedan narod gubitak slobode jedno od najvećih zala, što ga može da zadesi.

Od toga eto zla očuvao je, bog. sl., sv. Vlaho vaš grad oko spomenute godine 951. Oci vaši vidjevši o onoj prigodi očitu pomoć Svečevu odabraše ga za svog zaštitnika čvrsto nadajući se, da će ih on i nadalje pomagati u svakoj nevolji i potrebi. I oni se nijesu prevarili, jer Vlahova pomoć i obrana bila im neprekidna. Tà, tko bi vam naveo sve pogibelji i potrebe, u kojima se vaš grad nalazio, a kojima je sv. Vlaho doskočio? Tko bi izbrojio sve blagodati, što ih je on za tolike vijekove sipao na svoj mili Dubrovnik? Nemoguće bi to bilo iznijeti i u opširnijoj knjizi, a kamo li u kratkom govoru. No predmet je moga večerašnjeg govora uprav zaštitništvo sv. Vlaha, pa da se uzetoj zadaći ne iznevjerim, iznijet ću vam bar nešto.

Deset je godina bilo prošto od onoga kobnog

dogagjaja, kad je na sv. Sofiji u Carigradu kršćanski znak spasenja — križ bio zamijenjen turskim polumjesecom. Muhamed II. osvojivši god. 1453. grčku prijestolnicu stade provaljivati svom snagom u zapadnije države. Zauzevši Traciju, dospjevši preko Srbije do Ugarske podjarmi on god. 1463. konačno Bosnu te još nezadovoljan, krene iste godine u Hercegovinu s naumom da, osvojivši je, sigje na more i zauzme Dubrovnik, a to da se osveti Dubrovčanima, što su pomagali susjednim kršćanskim državama i što je njihov gragjanin Junije vitez Gjorgjić vješto vodio ugarsku vojsku i zadao mu toliko jada. Tko će, bog. sl., obraniti Dubrovnik od takova neprijatelja? Tko će zaustaviti Muhameda i vojsku njegovu, koja je poput silne bujice prodirala i pred sobom sve uništavala? Nitko drugi nego sv. Vlaho, koji se u Sutjesci ukazao istome Muhamedu i zaprijetio mu, da će zlo proći, ne ostavi li se svog opakog nauma.

Tužna je bila, te i dandanas bolno odjekuje u srcu svakog Dubrovčanina godina 1667. Godina je to one velike trešnje, koja dne 6. travnja oko devetog sata jutrom uzdrma do temelja i u malo časa uništi skoro čitav ovaj grad, koja obori i obrati u prah veličanstvene crkve i krasne vlasteoske polače, koja uništi silno i dragocjeno blago, a što je najžalosnije, zakopa pod ruševinama preko sedam tisuća živijeh duša. Uokolni stanovnici, koji su se ondje desili, opazivši tu strahotu, mjesto da tužnim gragjanima, koji

ostadoše na životu i umakoše nesreći, pomognu spasavati one jadne žrtve, koje pod ruševinam teško uzdisahu i vikahu tražeći pomoć, a oni, bez vjere u Boga i čovječnosti, provalivši u preostale kuće i crkve stadoše plijeniti srebro, zlato i svete Moći ubijajući svakoga, koji bi pokušao, da im se opre. Ni to još ne bilo dosta. Bosanski kajmakam malo iza toga nagovorio Sultana, i ovaj zaište od Dubrovčana ne samo obični harač, koji mu plaćahu, nego još sve blago i baštinstvo za trešnje izginulih obitelji. Tužni Dubrovčani šalju svoje poslanike i bosanskom kajmakamu i Sultanu u Carigrad, da ih odvrate od tih i drugih još preteških zahtjeva, no sve uzalud: u Turčina je srce tvrgje od kamena, i bosanski paša, ne primivši, što je tražio, po Sultanovoj naredbi skupi vojsku, da s njom navali na Dubrovnik i osvajajući ga sasvim zapečati njegovu nesreću.

Ali

Ne straši se svega sv'jeta —

reći ću ti s tvojim ondašnjim pjesnikom —

Dubrovniče, gradu mili,
Sva pakljena vlast prokleta
N'je moguće da te ucvili.
U nebeskoj gori strani
Hrabren vitez sveti Vlasi [2])
Tebi stoji na obrani
Tvê zločince da porazi.[3])

I zbilja, sv. Vlaho je i ovaj put obranio svoj

Dubrovnik. Dok su vijećnici dubrovački bili prestrašeni i smeteni ne znajući, što bi učinili u toj skrajnjoj pogibelji za spas svoga grada, sv. Vlaho se objavio na otočiću Daksi pobožnomu franjevačkom redovniku o. Paulinu iz Milana, koji po Svečevu naputku dogje u grad, ohrabri prestrašene i smetene vijećnike veleći im, da se ne boje, jer da ih on, sveti Vlaho, neće zapustiti, da im se neće ništa dogoditi i da će im svanuti ljepši dani. Vijest pobožnog redovnika na vlas se obistinila: ni bosanski kajmakam, ni Mlečić, koji takogjer onom prigodom ponovno vrebaše na Dubrovnik, ne naudiše nimalo gradu; mogućim i očitim zagovorom svoga sv. Vlaha Dubrovčani su i ovaj put sačuvali svoju zlatnu slobodu. Oni se stadoše pridizati, i tek malo godina kasnije Jakov Palmotić, savremenik nesreće, mogao je da radosno zapjeva o »Dubrovniku ponovljenu«.[4])

Puštam s vida, bog. sl., mnoge zgode, u kojima je sv. Vlaho obranio vaš grad od neprijatelja, a u nevoljama mu pomogao. Puštam s vida onaj naum Kara Mustafe, koji se god. 1683. bijaše zakleo, da će razoriti Dubrovnik; puštam s vida onaj glad, koji je 1716. godine ljuto morio, a po zagovoru sv. Vlaha bio utažen, te onaj žestoki razdor, nastao izmegju vlastele, a koji je na molbe puka, upravljene Svecu, bio smiren. Puštam s vida i one kužne bolesti, koje su toliko puta nemilo harale ili prijetile gradu, a od sv. Vlaha bile odalečene; puštam sve to, jer mi drugo

jedno i neizmjerno veće dobročinstvo lebdi pred očima.

Vjera je, bog. sl., onaj vrhunaravni dar Božji što ga je Isukrst donio u svoj punoći na zemlju, dar, kojim je preporodio i usrećio svijet. Vjera je ona sveta luč, koja nam svijetli u tami ovoga našega života, koja nam kaže, kuda da idemo, ne dopuštajući da zalutamo krivom stazom. Vjera je ona jaka poluga, koja ne da, da u nevoljama ovog života duhom i srcem klonemo, već nas neprestano uzdiže put nebeskih visina. Vjera je ono, po čemu mi postajemo sinovi i kćeri Božje, ono, što nam pripravlja i otvara vječni raj.

Taj veliki, najveći dar Božji sačuvao je, bog. sl., sv. Vlaho vašem gradu ne jednom, nego više puta. Bilo je dà više prigoda, da i Dubrovnik izgubi pravu, katoličku vjeru. Za više stoljeća sve uokolne zemlje bijahu zaražene onim pogubnim krivovjerjem, koje uništavaše i same temelje kršćanstva, hoću da rečem patarenstvom, po imenu samo kršćanskom a u suštini poganskom naukom. Ušuljalo se u iste krajeve ujedno s prvim i drugo krivovjerje, ono Focijevih pris'aša, dok napokon ne dogje u blizinu i muhamedanstvo. I pripadnici tih triju zakona vrebahu svaki sa svoje strane, kako da u Dubrovčanâ unište svetu katoličku vjeru. No sv. Vlaho je, bog. sl., budno pazio nad svojim gradom i nije dopustio, da se Dubrovniku ugrabi taj najveći amanet, da se s krune njegove slave skine najljepši dragulj. Dubrovnik se kroz vijekove

sačuvao čist u vjeri. Kad je ono u XVI. vijeku nekoliko plemenitih mladića bilo počelo širiti po gradu protestantizam, Senat dubrovački na prijedlog jednoga svog vijećnika predade tu preozbiljnu stvar u ruke svojega sv. Parca naregjujući njemu u čast javne molitve. Protestantizam bi u zametku ugušen, a o onim mladićima glas je, da su u malo dana svi pomrli. Eto vam, ~~bog. sl.~~, kako je sv. Vlaho štitio vašem gradu dva najveća i najljepša dobra: slobodu i vjeru.

Sv. Vlahu to još nije dosta. On hoće da podigne svoj grad do velikoga i rijetkog blagostanja; on hoće da mu pronese ime kopnom i morem; on hoće da mu slavu ovjekovječi. I zbilja, eno vam mali Dubrovnik širi svoj posjed naokolo sebe; karavane njegove putuju po cijelom Balkanu, trgovci njegovi podižu skladišta i osnivaju naseobine po svima znatnijima balkanskim gradovima kao i drugdje po svijetu. Iz Carigrada, Drinopolja, Sofije, Skoplja, Novogbrda, Niša, Biograda, Sarajeva itd. dovažaju oni u svoj grad srebro, zlato i drugu robu, da onda sve to predadu svojim vrijednim pomorcima, koji će to da odvezu na brojnim i brzim galijama u sve znamenitije luke Jadranskoga i Sredozemnog mora ne uklanjajući se dapače ni od Atlantskoga kao ni od Indijskog oceana, donoseći na povratku i prvi i drugi silno bogatstvo u svoj grad. Želite li znati, koliko je bilo to blago, kazat će vam onaj Marko Lukarić, koji može da pozajmi ugarsko-hrvatskom kralju Sigismundu za ono

doba ogromnu svotu od 15.000 zlatnijeh dukata; kazat će vam to ono trgovačko društvo na »Prijekomu«, koje posjedovaše glavnicu od 20 milijuna forinti, a može to da vam kaže i državna riznica, koja je godimice primala kao porez od pomorske trgovine 80.000 zlatnijeh dukata. Ukupni prihod od pomorstva donašao je Dubrovčanima svake godine preko 3 milijuna dukata.

Sloboda, vjera i blagostanje, koje Dubrovčani sačuvaše i stekoše zaštitom svoga svetog odvjetnika, učiniše, da se oni popnu do takove kulturne visine, te im je mogahu zavigjati i mnogo veće evropske države. Zaista, rad Dubrovčana na polju znanosti i umjetnosti takav je, da bi se njim i najkulturniji narod i danas još s ponosom dičio. Radi njihove učenosti i vještine savremeni su ih vladari i rimski pape ne samo cijenili, nego su ih držali u svojoj službi i htjeli imati na svojim dvorovima. Osim tri stotine pomorskih kapetana, koji u jedno te isto doba služe u Španjolskoj, eno vam i onoga Petra Ohmučević-a, kojemu je povjereno zapovjedništvo nad španjolskom ratnom mornaricom i koji god. 1596. u Indijskom oceanu svladava englesko brodovlje; eno vam spomenutoga Junija Gjorgjića, koji vodi ugarsku vojsku protiv Turčina. U Vatikanu vrši službu knjižničara učeni Stjepan Gradić, a megju učenjacima, što ih je okupio na svom dvoru ugarsko-hrvatski kralj Matija Korvin, odlično mjesto zauzimlju i tri Dubrovčanina: Serafin Bona i Toma Bassegli, dominikanci, te

franjevac Petar Zamanja. Koji se narod ne bi podičio onim benediktinskim redovnikom, učenjakom i pjesnikom zajedno, Injatom Gjorgjić-em; onim povjesničarom, kakav je bio Serafin Cerva, dominikanac; onim matematičarom Marinom Getaldić-em, te onim orlom u matematičkim, prirodnim i filozofijskim naukama Rugjerom Bošković-em. Mimoilazeći slikare, megju kojima se ističe Nikola Božidarović, kojega se slikama i danas mi i stranci divimo, pitam još samo: koji se narod ne bi podičio pjesnikom »Osmana« i onih uzvišenih »Suzâ sina razmetnoga« Ivanom Gundulićem? Ovo su vam tek neka imena onih brojnih Dubrovčana, koji u raznim strukama znanja i umjeća proslaviše svoj rodni kraj, a koja bi sama bila dostatna, da se maloj dubrovačkoj republici priznade visoka kultura, neosporiva i vječna slava, slava, koju ona steče pod brižljivim pokroviteljstvom svojega sv. Vlaha. O, sretan si zaista i presretan bio, o Dubrovniče, kad ti je nebo dalo tako mogućeg zaštitnika!

Što dosad navedoh, odnosi se na zaštitu, koju je sv. Vlaho pokazao prama vašem gradu uopće, a ne osvrnuh se na zaštitu, što ju je iskazao pojedinijem osobama vašega grada. No ispovjedit ću vam iskreno, da mi je o tome i teško govoriti. O, kad bi ustali iz svojih grobova stari Dubrovčani i Dubrovkinje; kad bi nam progovorio ovaj kip Svečev ovdje na oltaru i onaj još stariji na »Gorici«, tad bih vam tek mogao da pripovjedim, i vi biste saznali, koliko

je sv. Vlaho bolesnih ozdravio, utopljenikâ spasio, koliko je suzâ otrô, sirotâ i siromahâ utješio, koliko je nevinih sačuvao, a grešnikâ skrušio, jednom riječju: koliko je svake vrsti potrebnikâ pomogao. Za sve to neka nam svjedoči ona djevojka, koja progutavši iglu u teškim mukama preporuči se Svecu, i po njegovoj milosti od nje se oslobodila. A ne svjedoče li nam to i ovi zavjeti, ovdje na zidu izvješeni, kojih je u prijašnja vremena visjelo mnogo više? Jest, bog. sl., sv. Vlaho se pokazao mogućim zaštitnikom i prama gradu Dubrovniku uopće i prama pojedinijem sinovima i kćerama njegovijem.

Pa što da napokon iz svega ovoga zaključimo? Dobročinstvo primljeno zahtijeva od nas, da iskažemo zahvalnost onomu, koji nam ga je udijelio. To iziskuje od nas zdrav razum, a na to nas potiče i Duh Sveti kroz usta sv. Pavla, koji veli: »*Budite zahvalni: Grati estote* (Coloss. III, 15.) Zato i vi, o Dubrovčani, poslušni glasu Duha Svetoga i zdravog razuma, budite svegj zahvalni Bogu, koji vam je dao gradu tako velikog zaštitnika; budite zahvalni svomu sv. Vlahu, koji se tako brinuo za vaš grad i obasuo ga tako velikim i brojnim dobročinstvima. No pri tomu neka ne ostane, već uz zahvalnost prama sv. Vlahu nek u vama ožive još veće pouzdanje u njegovu pomoć. Čovjek-dobročinitelj napunja nas nadom, da će nam i drugi put pomoći. Što se zgagja izmegju običnih ljudi, mnogo bolje i sigurnije zbiva se izmegju Boga, do-

tično njegovih Svetaca i nas, jer dok čovjek može ipak da promijeni svoju ćud, Bog i Sveci na nebu su nepromjenljivi. Sv. Vlaho je, bog. sl., isti, koji je i bio: mogući svetac i zagovornik pred prijestoljem Božjim. Njegova môć ne dolazi na manje kao ni môć Božja, od koje môć sv. Vlaha potječe. Uzdajte se zato i živo se uzdajte, o Dubrovčani, u pomoć sv. Vlaha u svim vašim potrebama, pa ćete i vi sigurno osjetiti zatraženu njegovu moguću zaštitu, kao što su je osjetili i vaši stari.

*

Teško je, bog. sl., doba, u kojem živemo. Sagriješismo Bogu, i Bog, rasrgjen radi prevelikih naših grijeha, posla na svijet ovaj strašni bič — rat, koji iscrpljuje države, cvijeli obitelji i uništava na milijune ljudskih života. U ovako teškom stanju, ne ćemo li, da sasvim propadnemo, moramo nastojati, da utažimo Božju Pravdu. Ali kako, reći ćete mi, da to učinimo? Po sebi, istina je, mi ne možemo to postići, jer smo grijehom postali sinovi srdžbe; ali možemo da to postignemo preko onih, koje nam je isti Bog u svome velikom milosrgju odredio, da budu posrednicima izmegju Njega i nas. To su Božji Sveci, megju kojima je i sv. Vlaho, na čiju svetkovinu evo se pripravljamo. O, molimo dakle toga mogućeg Sveca, osobito ovih dana, da se i on zauzme za nas pred prijestoljem Božjim, da svojim zagovorom isprosi u Boga milost, da prestane ovaj teški bič, pa da, oslobodivši se od svih neprijatelja, koji navališe na nas, čim prije osjetimo onaj mir, koji toliko žudimo. Amen.

II.

Jučer vam prikazah u glavnim crtama dobročinstva, što ih je sv. Vlaho učinio vašem gradu. Vidjeli smo naime, kako mu je uz slobodu, toliko puta zaštićenu, sačuvao vjeru, uklonio od njega mnoge pogibelji, pribavio mu rijetko blagostanje i uzvisio ga do zamjerne kulturne visine uz bezbroj milostî, što ih nije prestajao dijeliti pojedinijem članovima vašega grada, kad su ga u svojim potrebama zazivali. To je, bogoljubni slušaoci, činjenica, koja se ne da zanijekati ni od koga, ako hoće da sudi zdravim razumom, ako hoće da priznade, kao što mora da priznade, da ima netko, koji svijetom ravna i bez koga ni vlas s naše glave ne može da padne; ako hoće da prizna i čvrsto vjeruje, kao što mi priznajemo i čvrsto vjerujemo, da ima Bog, koji se za nas brine, koji nam preko svojih Svetaca pruža svoju pomoć i siplje na nas nebeske svoje darove.

Nego kada bih govoreći o zaštitništvu sv. Vlaha s onim, što jučer rekoh, završio, ja bih bio nepotpun. Saobraćaj izmegju sv. Vlaha i Dubrovnika ja sam jučer prispodobio onome blagotvornom saobraćaju, što

se zbiva izmegju Boga i čovjeka te ustvrdio. da sva povijest dubrovačke republike, njezin napredak i slava nijesu drugo do li plod uzajamnoga i neprekidnog saobraćaja izmegju sv. Vlaha i starih Dubrovčana. Vidjevši dakle jučer, u čem sastojaše odnošaj sv. Vlaha prama Dubrovniku, pogledajmo danas odnošaj starih Dubrovčana prama sv. Vlahu. Drugim riječima: vidjevši jučer, što je učinio sv. Vlaho starim Dubrovčanima, pogledajmo danas, što su učinili stari Dubrovčani, da zasluže onakovu zaštitu i dobročinstva od svoga svetog Odvjetnika. Ako je jučerašnji predmet bio zanimiv i poučan za vas, to i današnji nije ništa manje zanimiv i poučan; dapače je mnogo zanimiviji i poučniji, jer ćete večeras upoznati, kojim načinom da i vi zaslužite pomoć Svečevu, koju su u onako obilnoj mjeri zaslužili vaši stari.

Koji je dakle razlog, da su stari Dubrovčani zaslužili onako moguću zaštitu sv. Vlaha? Ja ga, bog. sl., ne nalazim u drugome, nego u njihovoj odanosti prama Bogu i sv. Vlahu, u onome vjerskom duhu, kojim bijaše prožet sav njihov javni i privatni život. Jest, bog. sl., kod otaca vaših bujno je cvao vjerski život; zato ih je Bog po zagovoru sv. Vlaha obasipao svakim dobrom.

Svaki čovjek dužan je Boga štovati. Ako nas zdrav razum već uči, da gospodaru priznamo gospodstvo, koliko više ne ćemo priznati vrhovnu vlast Onome, od koga je svaka vlast, od koga je sve bilo stvo-

reno? Ako nas prama čovjeku dobročincu veže harnost i ljubav, koliko više da nas ne veže harnost i ljubav prama Onomu, koji nam je dao isti život i svaki nam ga čas uzdrži? Da, svi smo dužni častiti Boga, gospodara svega svijeta i stvoritelja svoga.

Da iskažemo Bogu dužno štovanje, mi najprije moramo vjerovati. »*Onaj koji pristupa k Bogu, veli sv. Pavao, treba da vjeruje...*« (Hebr. XI, 6); a prije toga: »*Bez vjere nije moguće ugoditi Bogu.*« (Ibid.). Bog nam je naime objavio neke naravne i nadnaravne istine, koje mi moramo vjerovati podlažući im svoj razum, a oslanjajući se na znanje i istinitost Božju. Te se istine odnose na Boga, na stvorenje svijeta, na naše stvorenje i otkupljenje, na svrhu, za koju smo stvoreni, te na sredstva, kojima da do te svrhe dogjemo. I mi moramo vjerovati sve te od Boga objavljene istine, jer kad bismo i jednu samu zabacili, mi ne bismo bili vjernici i štovatelji Božji, već bi se naprotiv iznevjerili Bogu i teško pogrdili istinitost njegovu, jer se zna, da On ne može prevarit niti prevaren biti. Te istine otkrivao je Bog »*mnogo puta i na mnogo načina,* kako veli sv. Pavao, *preko proroka, a najposlije govorio nam je preko Sina*« (Hebr. I, 1-2). Isukrst, Sin Božji, ove je istine upotpunio i objavio svim narodima i svim vremenima, pa ih predao svojoj zato utemeljenoj crkvi, da ih ona širi po svemu svijetu. »*Idući po svem svijetu,* rekao je Isus svojim učenicima, *propovijedajte evangjelje svakom stvoru...*

učite sve narode, učeći ih opsluživati sve što vam naredih... Tko uzvjeruje i bude kršten, spasit će se a tko ne bude vjerovao, osudit će se« (Math. XXVIII, 19; Marc. XVI, 16). Zato jedino u Isukrstovoj crkvi jest prava vjera, kojom čovjek mora da štuje Boga i bez koje, po riječima sv. Pavla te istog Isukrsta, nema mu spasenja. Pa kad bi nam tko drukčije govorio, makar to bio, veli na drugom mjestu veliki apostol, isti angjeo s neba, (Galat I, 8) mi mu ne smijemo vjerovati, jer »*nitko drugi,* veli u drugoj poslanici isti apostol sv. Pavao, *ne može da postavi drugog temelja osim onoga, što je postavljen, a to je Isukrst«* (I. Corinth., III, 11). No izmegju svijeh crkava, koje se nazivlju, da su Isukrstove, jer od Isukrsta utemeljene, samo katolička crkva može da dokaže, kao što i dokazuje, da se u njoj nalazi prava Isukrstova vjera: da se u njoj uči sve, što je Isukrst objavio, da se u njoj nalaze sve one odlike, koje mora da ima prava Isukrstova crkva te onaj temelj, na kome je Isukrst sagradio svoju crkvu. Isukrst je naime rekao sv. Petru i njegovim nasljednicima, rimskim papama: »*Pasi jaganjce moje... pasi ovce moje«* (Jo. XXI, 15, 17). Iskrst je rekao sv. Petru i njegovim nasljednicima, rimskim papama: »*Ti si kamen i na ovom kamenu sagradit ću moju crkvu, i vrata paklena neće je nadvladati«*. (Math. XVI, 18). Zato je naša sveta katolička vjera jedina vjera, u kojoj čovjek može i mora da iskazuje Bogu dužno štovanje i u kojoj jedino može da se

spasi I onaj, koji bi rekao, da se u kojoj drugoj vjeri može Boga častit i postignuti vječno spasenje, pa makar to bio, opetovat ću sa sv. Pavlom, isti angjeo s neba, mi mu ne smijemo vjerovati, jer ili bi se on varao, ili bi hotio da prevari nas.

Sve ovo, bog. sl., dobro znadijahu stari Dubrovčani, pa su zato i bili vazda vjerni svetoj katoličkoj vjeri, nijesu nigda od nje odstupili. Jučer sam rekao, da je sv. Vlaho sačuvao starim Dubrovčanima pravu vjeru, no danas moram dodati, da se to nije zbilo bez njihova sudjelovanja i živog nastojanja, jer sv. Augustin veli: »*Vjera onih, koji vjeruju, ovisi o njihovoj volji: Fides in credentium voluntate consistit«*.[5] A Dubrovčani su zbilja htjeli, da sačuvaju taj najveći dar Božji. Bili su oni, kako jučer spomenuh, za više stoljećâ u opasnosti, da izgube svetu vjeru katoličku, jer osim Turčina, koji im bijaše na pragu, oni bijahu okruženi istodobno i mnogo još prije od krivovjeraca, koji su, kako oni isti javljaju rimskim papama, bili »progonitelji kršćanâ... neprijatelji i progonitelji katoličke vjere,[6] »megju kojima su živjeli kao megju dračama«.[7] Bili su to sljedbenici pogubnog patarenstva i grčko-istočne vjere, koji navaljivahu ne samo na njihovu slobodu, nego i na njihovu katoličku vjeru, koju su megjutim stari Dubrovčani branili sa svom odlučnošću i istim oružjem u ruci budno pazeći, da se neprijatelj ne bi ušuljao u njihovo stado, a osobito proseći pomoć Božju i onu sv. Vlaha. Bili su u pogibe-

lji, da izgube, napuste pravu vjeru oni Dubrovčani, koji igjahu po balkanskim zemljama, koje su čamile u tminama poganstva i krivovjerstva, pa da, zaraziv̌si sebe, zaraze i svoj grad; ali oni ne samo da nijesu zarazili svoj grad, nego su i sebe sačuvali u pravovjerju. Brinuli su se za to oni, a brinula se i sama vlada. S poslanicima, koji su išli u Carigrad ili u druga mjesta, išao je svećenik, provigjen svim potrebama, da može obavljati za njih službu Božju, a u mjestima, gdje imadijahu svoje naseobine, isposlovaše dopust u Sultana, te podizahu svoje crkve i namještahu stalne svećenike na državne troškove, čim su postigli, da se sačuvaju u pravovjerju ne samo ondješnji njihovi gragjani, nego su ujedno spasili ostatke katolicizma u onim stranama, kako im to strani povjesničari s pohvalom priznavaju. Ali ne samo da su se stari Dubrovčani sačuvali u pravoj katoličkoj vjeri, nego su, netom bi im se prigoda nadala, takogjer nastojali, da i druge istoj privedu. Kad stekoše Pelješac i Konavle, obratiše oni narod onaj, zaražen pogubnom patarenskom naukom i grčkoistočnim raskolom, na pravu vjeru katoličku, a to evangjeoskim propovijedanjem i svetim primjerima revnih i pobožnih redovnika, što ih je stajalo ne malo truda i troška. Takva je eto bila vjera u starih Dubrovčana.

Nego odanost prama Bogu, štovanje iskazano Mu poklonom uma, pristajanjem naime uz ono, što je On objavio, nije dostatno. Naša vjera mora da bude čvr-

sta, ali ujedno i oživljena drugom jednom krjepošću — ljubavlju, koja se očituje u djelima. »*Vjera bez djela mrtva je*«, uči nas sv. Jakov (Jac. II. 26.). Ta djela, kojima treba, da bude oživljena naša vjera, odnose se na Bogu, na iskrnjega i na nas iste. U svim tima trovrsnim našim djelima treba dakle, da se odrazuje vjera sveta; i tek onda mi možemo reći, da smo prožeti vjerskim duhom, da vjerski živemo; inače mi smo duhovno mrtvi.

Proučavajući djela starih Dubrovčana mi nalazimo, da su bila zadahnuta svetom vjerom, mi nalazimo, da je njihov javni i privatni život bio prožet pravim vjerskim duhom, da su oni ne samo vjerovali, nego i živjeli po vjeri. I zbilja, osvrnemo li se na njihova javna djela prama Bogu, to će nam jasno posvjedočiti one veličanstvene i prekrasno urešene crkve, oni brojni i tako krasni muški i ženski samostani, u kojima se njihovi sinovi i njihove kćeri Bogu posvećivahu i u kojima se njihova mladež uzgajala u kršćanskom duhu; posvjedočit će nam to još i one brojne bratovštine i česte procesije. U samom gradu bilo je do 47 crkava, a želite li znati, s kakvom su se ljubavlju prama Bogu i njegovim Svecima dizale, kazat će vam one vladike (plemkinje), koje su nosile kamenje za gradnju, kako nam to predaja kaže, da su činile za gradnju zavjetne crkve sv. Spasa; kazat će vam to i oni plemići, koji se takmiše s gragjanima i pučanima, tko će više donijeti ili ovi kamenja ili

oni novaca, kako to lijepo pjeva savremeni i prisutni pjesnik Flavije Jakov iz Evore o gradnji kapele Rozarija.[8]) Je li se pojavila u gradu kakva nesreća, ili mu zaprijetila kakva pogibelj, Senat dubrovački odregjuje u svome vijeću javne zavjetne procesije, da se utaži srdžba Božja, da se odstrani pogibelj. Je li se što sretna dogodilo bilo njima, bilo svemu kršćanstvu, Senat opet odregjuje svečane ophode s naredbom, da se Bogu pjevaju pjesme zahvalnice. Redovitih godišnjih procesija bijaše u Dubrovniku prve polovine 18. vijeka dvadeset i sedam. Sve su se te procesije odnosile na kakvu radosnu ili tužnu zgodu ovoga grada, a na polovicu od njih, u koliko je meni poznato, dolazaše isti Knez sa svojim vijećnicima. Spomenuvši vijeće Senata dubrovačkoga spomenut ću i onaj običaj, što je po pisanju o. Cerve kod njeg vladao, da naime u prvoj sjednici svakoga mjeseca vijeće tako zvano »umoljenih« riješavaše najprije kakvu vjersku stvar ili pripomoć kojemu svetom mjestu. Još jednu pojavu vjerskog života odnosno na ova prva djela ja vidim u onim mnogobrojnim bratovštinama, koje se od najstarijih vremena osnivahu u ovom gradu u čast kojeg otajstva svete vjere, ili pod zaštitom raznih Svetaca, a u koje se stari Dubrovčani hrpimice upisivahu ne samo s namjerom, da se megjusobno uspomognu (govorim o bratovštinama lajičkim t. j. od kakvog zanata), nego takogjer da se uzdrže i uznapreduju u kršćanskom duhu. Tih bratovština bijaše u gorespo-

menuto doba dvadeset i osam. Divno li je zaista moralo biti gledajući, kako se te bratovštine, sastavljene od plemićâ, gragjanâ i pučanâ, natječu, koja će bolje da iskaže počast Bogu i njegovim Svecima! A veličanstven je uprav morao biti prizor, kad bi se sve te bratovštine iznizale u povorku prigodom spomenutih javnih procesija. Ako je slušaoci po Isukrstovim riječima Bog prisutan, gdje su »*dva ili tri sakupljena u njegovo ime*« (Math. XVIII, 20), kako da ne bude prisutan i ne usliši molbe, gdje Ga moli čitav jedan grad?

Isukrst je rekao: »*Sve što učinite jednome od ovih najmanjih, meni ste učinili*« (Math. XXV, 40). I djelovanje starih Dubrovčana bilo je zadahnuto tim načelima Isukrstovim, a za dokaz tomu spomenut ću vam, da su oni bili prvi u Evropi, koji su zakonom ukinuli trgovanje s ljudima kao s robljem, stavljajući prvi u djelo Isukrstovu nauku, da je svaki čovjek slobodan, sin Božji. Spomenut ću vam dalje i one mnogobrojne zavode i zaklade, osnovane za njegovanje okuženih i neokuženih bolesnika, za pomaganje siromahâ, siročadi, staraca itd., kako se malo koji grad na svijetu mogao da podiči.

Vjerski život mora napokon da se očituje i u djelima prama nama istima. Vjera mora u nama unapregjivati ono, što je dobro, a odstranjivati što je zlo, što se ne sudara s voljom Božjom. Nego s time mi zalazimo u privatni život, u život pojedinaca, a život

pojedinaca, uopće govoreći, nije nego odraz obiteljî, iz kojih su ti pojedinci nikli. Kakav je obiteljski život, takvi su, uopće govoreći, i njezini članovi. Da je pak obiteljski život u starih Dubrovčana bio prožet vjerskim duhom, svjedoči nam već ono, što navedoh, jer vlada dubrovačka, koja je izdavala onako vjerski prožete odredbe, opet nije bila nego skup pojedinaca. Ali mi za to imademo i drugih dokaza. Po onome, što je za svoje doba, prvu polovicu 18. vijeka, iznio u uvodu svoje opširne i marljivo sastavljene povijesti dubrovačke Crkve o. Serafin Cerva, dominikanac, mi saznajemo, da se u obiteljima dubrovačkijem uprav kršćanski živjelo, da se dapače vršilo i više, nego li vjera nalaže. »Takva je pobožnost dubrovačkog puka, osobito plemićâ, piše spomenuti povjesničar, da izlazeći jutrom ili popodne iz kuće najprije unigju u koju crkvu, a onda idu za poslom, koji običaj, nastavlja isti pisac, hvali u 15. vijeku očevidni svjedok talijanac Filip de Quartigianis«,[9]) u ono doba učitelj lijepih znanosti u Dubrovniku. Uoči svetkovinâ bl. Djevice te svake srijede skoro čitav puk je postio, ili barem nije uzimao mrsnih jela, a plemići, piše o. Cerva, drže taj običaj kao zakon. Svaki dan u svakoj dubrovačkoj kući molilo se sveto rozarije, to pučko bogoslovlje, taj živi katekizam, i u tome su, piše isti povjesničar, tako revni, da »propustit ga i jedan sami put smatraju grijehom.«[10]) Taj opći običaj svagdanjeg molenja svetog rozarija u svijem dubrovačkim kućama

vladao je još i za djetinjstva jednog uglednog starca, koji je pred nekoliko godina preminuo. Kad bi udrile dvadeset i četiri,[11]) tako sam čuo pripovijedati toga časnog franjevca,[12]) svi članovi obitelji morali su biti kod kuće i tada bi otac započeo molitvu svetoga rozarija, a ostali su ukućani odgovarali. Kako je krasno to moralo biti, kad su otac i majka zajedno s okupljenom oko sebe dječicom zazivali i pozdravljali svoga nebeskog Oca i nebesku svoju majku Mariju! — Stranac Palladij Fusco iz Padove u svome djelu: *De situ orae illyricae* hvali strogost i marljivost Dubrovčana u uzgajanju djece. »Ne dopuštaju, veli on, u svome gradu nikakve druge vježbe osim književnosti. Dogje li, slijedi on isti, tkogod da izvodi kakove borbe ili igre, odmah ga otjeraju, da im se tim nepristojnostima ne pokvari mladež, za koju hoće, da se isključivo bavi knjigom i trgovinom.«[13]) Djevojčice navršivši dvanaestu godinu još za vrijeme o. Cerve, u 18. vijeku, nijesu niti na misu išle u glavne crkve, već bi je slušale u malim crkvicama blizu svoje kuće ili u svojima kućnim kapelicama. Ovaj zadnji običaj odavat će možda nešto istočnjačkoga, ali ipak dokazuje, koliku su pomnju stari Dubrovčani ulagali u odgajanju svoje djece. S takvom opreznošću, a nadasve s onim lijepim i pobožnim običajima privatni život u starih Dubrovčana morao je, o slušaoci, sav odisati vjerskim duhom. I on je zbilja odisao; a za dokaz, do kolikog je stepena vjera prožimala privatni

život kod starih Dubrovčana, njihova naime djela prema sebi istima, neka vam bude slijedeći primjer.

U prvoj polovici 18. vijeka nalazila se jedne večeri tu na »Placi« u jednoj ulici u svojoj kući jedna stara žena. Uz kćer nešto boležljivu i u postelji imala je u drugoj sobi sina teško bolesna i već naregjena svetim sakramentima. Dok su očekivali čas po čas, kad će izdahnuti, začuo se na ulici neki štropot. Što se dogodilo? Drugi njezin sin, takogjer bolestan i od ognjice u nesvjestici, iz sobe na gornjem katu skočio preko prozora i pao na ulicu. Osoba, koja ga dvorila, za čas odsutna, pobrza u sobu, pogleda preko prozora i videći strašni prizor glasno zaviče. Stara majka iz svoje sobe, u koju već bijaše pošla, čuje onaj nenadni štropot, a nježno je ljubila svoju djecu, sabire se za jedan sami hip, pa izgovara svoje obične riječi: »Bog je tako hotio: On je gospodar: On zna, što čini«. Silazi niza stube i susreće sina, kojega nošahu i koji, prije no ga doniješe do postelje, već bijaše mrtav; prati ga, pa ide u sobu drugoga polumrtva sina i stane ga tješiti.

Žena takove kršćanske jakosti i posvemašnje odanosti svetoj volji Božjoj jest majka vašega slavnog gragjanina Rugjera Boškovića, brata vrijednomu i pobožnomu Peru, koji je u preranoj dobi od 21 godine onako grozno poginuo.[14])

Još jedan primjer. Više od stotine godinâ kasnije, u 19. vijeku, u drugoj jednoj dubrovačkoj kući jedna djevojčica nešto se preko reda gledala na zrcalo. Spazila ju majka, pa znate li, što je učinila? Uzela je nožice i ostrigla joj kose. Ova žena nije popustila svojoj majčinskoj ćutljivosti, već pobojavši se, da joj se ne bi kćer dala na ispraznost, kazni je činom, koji će nama izgledati pretjeranim, ali koji njezina kćer ne osugjuje, već ga naprotiv ističe, da pokaže, kakvim je kršćanskim duhom bila nadahnuta njezina majka. Ime ove druge majke dubrovačke ne iznosim, jer njezina kćer, od nje kažnjena i od koje sam to osobno čuo, još žive u visokoj starosti od po prilici 90 godina. Takav eto bijaše javni i privatni kršćanski život kod starih Dubrovčana.

Govoriti vam, ~~bog. sl.~~, o pobožnosti vaših starih prema sv. Vlahu i o ufanju, što ga u njegov zagovor pred Bogom postavljahu, suvišno je, jer na svakom koraku, tako reći, nailazite na kakav predmet, koji vas o tome potpuno uvjerava. Uz ovu lijepu crkvu i onu davnu uzdanicu dubrovačkih mornara na »Gorici« to vam svjedoče oni Svečevi kipovi, namješteni sa svih strana po zidinama vašega grada, da mu budu kao čuvari; to vam svjedoče one mnogobrojne slike Sveca s gradom na ruci, čim su stari Dubrovčani izrazivali svetomu Vlahu zahvalnost, što im je toliko puta sačuvao grad, kao i ufanje, da će on to i u buduće učiniti. Dokazuju vam to novci dubrovačke republike i pečati njezini sa urezanom na jednijem i drugijem Svečevom slikom te one zastave, na kojima

takogjer bijaše uvezena Svečeva slika, a koje se vijahu po jarbolima dubrovačkih galija, kad brogjahu nesmetano po svim morima, ponosne, što pripadaju maloj a tako sretnoj republici sv. Vlaha. Dokazuju vam to javni ugovori; dokazuju vam to napokon i oni naputci, što ih davahu svojim poslanicima. Kad bi nastala za grad kakva potreba ili mu odakle zaprijetila pogibelj, slali su Dubrovčani svoje ljude, iskusne i pametne, bilo rimskome papi bilo drugim vladarima tražeći u njih pripomoć i obranu. Prve riječi u naputku, što su davali svome poslaniku, glasile su: »*Šaljemo vas u ime Božje i u ime svetoga Vlaha, zaštitnika i zastavnika našega*«.[15]) U ime Božje i sv. Vlaha! Dvije same su to riječi, o slušaoci, ali vam je u njima sadržan sav javni i privatni život starih Dubrovčana. Jest, to je bila njihova lozinka, koju su oni vazda imali ne samo na ustima nego i u srcu te je izvodili u svim svojim djelima.

Tako je eto, o slušaoci, bila stalna i živa vjera kod starih Dubrovčana, takva je bila njihova odanost i uzdanje u Boga i sv. Vlaha. Eto vam potpune slike zaštitništva sv. Vlaha nad Dubrovnikom; eto vam svestrano prikazana onoga divnog saobraćaja izmegju sv. Vlaha i starih Dubrovčana; eto vam razloga, zašto su stari Dubrovčani uživali onako moguću zaštitu sv. Vlaha.

Opazit će mi tkogod: što iznosiš, to je bilo u srednjem vijeku; pa i onda stari Dubrovčani nijesu

bili pravi vjernici, već samo iz politike; ta znamo, a i ti moraš znati, da su oni u svoje doba počinili dosta krupnijeh.

Odgovaram, da su stari Dubrovčani bili onakovi ne samo u srednjemu, nego i u novom vijeku, a to je očito iz onoga, što malo prije navedoh za prvu polovicu 18. vijeka, zadnjega dubrovačke republike. I možda neću pogriješiti, ako rečem, da je u prvoj polovici 18. vijeka cvao ljepše nego igda vjerski život u Dubrovniku. Stari Dubrovčani, i pojedinci i vlada, počiniše, istina je, djelâ, koja nitko ne može da odobri, već ih se mora osuditi; ali iz tih pojedinih slučajeva zaključivati općenito i reći, da su oni sve radili iz politike, bilo bi neistinito; i ja držim, da bi im se nanijela velika krivica. Politika je, slušaoci, neiskrenost, a neiskrenost je kratkotrajna, dok mi naprotiv vidimo, da stari Dubrovčani ne mijenjaju nigda svoje katoličke vjere i da njezina načela ravnaju njihovim javnim i privatnim životom. Ne poričući, već osugjujući sjene ističemo i uznosimo sjajne zrake, a jakih i neugasivih zraka kod starih Dubrovčana bilo je mnogo. Te svijetle zrake omiliše Bogu i sv. Vlahu, zato ih i obasuše obilnim darovima.

Reći će mi opet tkogod drugi: govoreći o zaštiti sv. Vlaha i pobožnosti u Dubrovniku ti samo spominješ prošlost i hvališ stare dane, a ne kažeš ništa o današnjim Dubrovčanima?

Dopustite mi, bog. sl., da i ja zapitam takove, pa i vas iste: bih li ja bio iskren, biste li i vi bili iskreni, kad bismo rekli, da je i sada u Dubrovniku onakova vjera i onakovo kršćansko življenje, kao što je nekoć bilo? da se i sad štuje Bog i sv. Vlaho, kao što se nekoć štovahu? Ruku na srce, pa kažimo, što je na istini. Ne ćemo li, ne moramo li i bolnim srcem priznati, da nema više u Dubrovniku one žive vjere, onoga krasnoga kršćanskog života u javnosti, u obiteljima i kod pojedinaca? Jest, moramo priznati, da je vjersko nehajstvo zarazilo mnoge i mnoge u današnjem Dubrovniku. A nije li se čula i otvorena riječ protiv vjere? Ne vidimo li, kako mladići u ime tobože prave a uistinu lažive znanosti zanemaruju i zabacuju katoličku vjeru, jedinu, koja nas rasvijetljuje i tješi u ovom životu, i koja jedina može da nas dovede do vječne sreće, a usvajaju načela njoj sasvim protivna? Recite mi: kako bi se u nekim slučajevima podnijele vaše kćeri? Ne bi li zar koja od njih bila spravna, da pogazi vjeru Isukrstovu? Ne bi li koja od njih radi nečega, radi sreće — koju ipak zbog kazne Božje teško da bi osladila — žrtvovala vjeru svoju i djece svoje? — Prelazeći sa vjerskog mišljenja na kršćansko življenje recite mi: mogu li ja današnje življenje usporediti s onim krasnim življenjem starih Dubrovčana u javnomu i privatnom životu, s onim krasnim obiteljskim životom, kad su otac i majka bili pravi svećenici na oltaru domaćeg ognjišta, svojoj djeci živi uzor

svake krjeposti? O ne, slušaoci, ja to ne mogu učiniti, već moram priznati, da je neprijatelj posijao u krasnu dubrovačku njivu zlo sjeme, da kukolj raste i prijeti da zaduši pšenicu. — Reći će mi možda tkogod od vas: dakle je za nas sve propalo. Ne, slušaoci, ja ne mogu to reći; ali bih opet bio neiskren prama vama, kad bih ustvrdio, da neće sve propasti, ako se zlu ne stane na put; pa i vi isti morate kazati, da bi inače sve propalo. A možemo li mi, braćo i sestre, kao kršćani katolici, kao sljedbenici Isukrstovi, dopustiti, da nam braća i sestre tako ginu? Može li jedan Dubrovčanin i jedna Dubrovkinja dopustiti, da u ovome slavnom gradu nestane one vjere i onoga krasnog života, koji mu i stekoše svu njegovu slavu? Ne, radi jednog i drugog razloga to ne smije da se dogodi, već svi moramo raditi, da se povrate prijašnji lijepi dani, dani stalne i žive vjere.

I ja uzdam, da će ti ljepši dani doći. Bûdi u meni tu nadu velika moć sv. Vlaha i velika ljubav njegova prama vašem gradu, a pobugjuje takogjer u meni tu nadu večerašnja vaša prisutnost u ovom hramu i vaša pobožnost prama sv. Vlahu, koji kao što je u prošlosti znao da obrani vaš grad od svakog zla, znat će to da učini i u buduće. I on je voljan da to učini. Kad je god. 1706. nastao požar u lijepoj njegovoj crkvi, koja se je nalazila na istome ovom mjestu, oganj je uništio i crkvu i sve, što je u njoj bilo, a samo je ostao čitav megju ruševinama ovaj srebrni kip Svečev,

koji vidite ovdje na oltaru. U tome dogogjaju, o kojemu vam osim savremenih pisaca pripovijeda i onaj natpis ondje na zidu,[16]) ja vidim, bog. sl., očiti znak, da sv. Vlaho hoće da ostane trajnim zaštitnikom vašega grada.

Sv. Vlaho je dakle pripravan, da i vama pomogne. Ali i s vaše strane zahtijeva se sudjelovanje, živo sudjelovanje; zahtijeva se, da slijedite vaše stare. O slijedite, slijedite, Dubrovčani, krasne primjere vaših prešasnika; ispovijedajte vazda otvoreno, bez ikakva straha ili obzira, svetu katoličku vjeru; budite krjeposni poput slavnih vaših djedova u javnomu, privatnomu i obiteljskom životu; zazivajte u pomoć Boga i svoga svetog zaštitnika, i vaše molitve, združene s čvrstom vjerom i krjeposnim djelima, dizat će se poput miomirisnog tamjana do neba, do sv. Vlaha i do prijestolja Božjega, a Bog i sv. Vlaho sasut će na vas svako dobro. Amen.

III.

Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex:

Dobru sam vojnu izvojevao, trčanje sam dovršio, vjeru sačuvao. Ostaje mi pripravljena kruna

pravde, koju će mi dati Gospodin u onaj dan pravedni sudac. (II. Timoth. IV, 7-8.)

Ovim riječima, u kojima je apostol Pavao tako lijepo orisao svoj život, orisao je on, kao proročanskim duhom zadahnut, i život svih onih ljudi, žena i nejake djece, koji živeći na zemlji upirahu svoj pogled u jedinu i pravu domovinu svoju — nebo, život naime Svetaca i Svetica Božjih, koji izgledajući se u božanski uzor — Isukrsta — slijegjahu stope njegove, odričući se svijeta i svih njegovih zamama, koji jedino željahu, da omile svome Bogu i tako dopru do vječne slave.

No oni, koji su u Pavlovim riječima najvjernije orisani, jesu, b. sl., slavni oni junaci, koji na svojemu zemaljskom putu susretoše svakojake zapreke, teške muke i smrt istu, a ipak sve to prebrdiše i svladaše ne predajući ni pred najgorim silnikom, već otvoreno i odlučno ispovijedajući vjeru u Isukrsta, Boga i Otkupitelja svojega. Dà, u onim riječima ja vidim najvjernije orisane one starce i starice, muževe i žene, mladiće i djevojčice, koji podnijevši za Isukrsta smrt u najgorim mukama uživaju sada na nebu zasluženu nagradu.

Megju tima tako slavnim junacima vjere svete odlično mjesto zauzimlje, bog. sl., i vaš zaštitnik sv. Vlaho. Jest, i on je jedan od onih hrabrih sljedbenika Isukrstovih, koga nikakve svjetske zamame, nikakve muke, pa ni sama okrutna smrt nije mogla da

otcijepi od Isukrsta, radi čega je i postigao u nebu veliku i neopisivu slavu, tako te se i u njemu posve obistiniše Pavlove riječi: *Bonum certamen certavi... Dobru sam vojnu izvojevao...*

O tome slavnom mučeniku Isukrstovu i vašem zaštitniku namijenih vam večeras govoriti, prikazati naime u kratko njegov sveti i mučenički život te osobitu slavu i štovanje, kojim ga je Gospodin nagradio. U prekjučerašnjem govoru čuli ste za velike i nebrojene milosti, što ih je vašemu gradu u raznim potrebama udijelio sv. Vlaho, koga su vaši pregji, kako jučer vidjesmo, tako vjerno štovali; večeras ću nastojati da vam pokažem, tko je bio sv. Vlaho. Osvježujući u svojoj pameti i promatrajući njegova sveta djela vi ćete još bolje upoznati onoga, koji bijaše ne samo zaštitnikom nego i uzorom vaših prešasnika, što će vam, nadam se, biti pobudom, da se i vi u njega neprestano ugledate, da onda poput vaših starih i vi osjetite njegovu veliku môć. A ti, o veliki Sveče, daj, da večeras dostojno o tebi progovorim: tebi na slavu, a nama svima na korist.

*

Malo je, što znamo o djetinjstvu i mladosti sv. Vlaha; ali i ono malo, što nam o njemu zabilježiše stari pisci, takvo je, da nam ga prikazuje u najljepšem svijetlu. Sveti Vlaho rodio se u armenskom gradu Sebastu. U školi pokazao se veoma oštrouman. Posvetivši se filozofijskim naukama dade se osobitim

žarom na učenje liječništva, koje onda bijaše spojeno s filozofijom, te je u istome tako uznapredovao, da je u malo vremena postao vrsnim liječnikom. Obogaćujući tako svoj um lijepim i korisnim znanjem Vlaho ne zanemari ni uzgoj svoga srca. Odalečivaše on sve zapreke, a puštaše svu slobodu Božjoj milosti, i pod toplinom toga nebeskog sunca njegova je duša procvala najljepšim cvijećem. Sve krjeposti takmile se u njemu, koja će bolje da se istakne. Posvemašnja ljubav k Bogu, koja se izrazivala u onim vrućim i zanosnim molitvama, što ih je on svome Stvoritelju i Otkupitetju neprestano uzdizao; strogo vršenje učeničkih dužnosti kroz sve vrijeme, koje mu bijaše slobodno; odlučno i ustrajno izbjegavanje nepouzdanih drugova te svih za nevinost opasnih prigoda kao i svih ne samo nedopuštenih nego i dopuštenih zabava: to je, bog. sl., u Vlahu proizvelo onu muževlju ozbiljnost, onu značajnost, koja će istom kasnije zasjati potpunim sjajem. Uz ljubav k Bogu spajaše Vlaho i onu drugu, nerazdružívu od prve, ljubav prama iskrnjemu, koja se pokazivala u onomu ljubežljivom susretanju i razgovaranju sa svakim, u onom brižljivom liječenju bolesnikâ i nesebičnom pomaganju sviju nevoljnika. Već na samom licu čitala mu se ljubežljivost i ona lijepa vedrina, koju samo milost Božja može da dade. Čitava njegova pojava odavaše mladića ugodna Bogu i ljudima, a takav uprav i bijaše, jer eno svi stanovnici Sebasta zavolješe ga vanredno.

Mladost Vlahova krasan je primjer ne samo kršćanskoga nego i čovječjeg uzgoja, a osuda one teorije, koja uči, da je dostatno uzgojiti um i obdariti ga što obilnijim znanjem, pa da će uzgoj srca sliječiti sam po sebi. Ne, srce se tako ne oplemenjuje, već molitvom, upravljenom Stvoritelju, te čvrstom voljom i ustrajnim vježbanjem, suzbijanjem naime neprekidnim svih onih nagnuća i prigoda, koje bi htjele da ga pokvare. Mladost Vlahova osuda je takogjer one druge mnogo sudbonosnije i uprav poganske teorije, po kojoj neki hoće, da mladost treba pustiti, da se u svoje doba zabavlja, a s vremenom da će po sebi doći na svoje: postati trijeznijom i posve umjerenom. Teorija je to, proti kojoj ustaje Duh Sveti istinom od svagdanjeg iskustva potvrgjenom: »*Mladić na putu svome, i kad ostari, ne će se od njega odalečiti: Adolescens juxta viam suam etiam cum senuerit non recedet ab ea.*« (Proverb. XXII, 6). Ne i ne, već što ko posije, to i žanje. Pa zar je mladost vrijeme, u koje čovjek nije podložan Bogu? Kako se može i pomisliti, da čovjek ne prikaže svome Stvoritelju prvine uma i srca svojega, da mu ne posveti najljepše dane svoje? Ne, bog. sl., to se ne može ni pomisliti, jer i zdrav razum osugjuje tu tako za mladež pogubnu i preokrutnu nauku. Osugjuju je svojim životom dobri kršćani i kršćanke, a prije njih osudiše je tisuće i tisuće Svetaca i Svetica, kao što je svojim primjerom osugjuje i naš Svetac, koji jednakom bri-

gom uzgajajući i um i srce svoje postao je uzorčovjek, mio Bogu i svim onima, koji ga poznavahu.

Dovršivši nauke Vlaho se dao na omiljelo mu liječničko zvanje ulažući u tom zanimanju sve znanje, sve sile i svu okretnost svoju a na korist milih mu sugragjana. Ali, bog. sl., nije to služba, na koju je Vlaho odregjen od Boga. Njemu je namijenjena druga, viša zadaća: njega čekaju uzvišenija, slavnija djela.

U ono doba, uzbijesnilo bilo opet progonstvo proti kršćanima, i biskup Sebasta, imenom Mehrugjan, umre mučeničkom smrću. Po ondašnjem običaju birahu biskupe svećenici zajedno s pukom. Sakupivši sebastski svećenici narod za tu svrhu baciše odmah pogled na Vlaha te ga svi jednoglasno izabraše za biskupa. Velika je čast onoga, koji je postavljen, da upravlja crkvom Božjom, ali je velika i odgovornost njegova pred Bogom za povjereno mu stado. To je Vlaho dobro znao i to ga je u njegovoj poniznosti strašilo; ali opet videći s druge strane teški položaj sebastske crkve te uvigjajući u onome složnom izboru očitu Božju volju podloži se i prihvati teško breme uzdajući se u pomoć s neba. Da tu potrebitu pomoć postigne, uzdizao je Vlaho vruće molitve k Bogu. Bavio se uz to svetim vježbanjima i trapio svoje tijelo preoštrom pokorom, čim se je uspeo do vrhunca svetosti. »Zagrlio si, zanosno mu pjeva sv. Ivan Damašen, bdenje i molitvu, ti si brdo k Gospodinu i Bogu »Jakovljevu, jer je Trojica u te postavila svoj stan i

»svoja čudesa.« Ovakim vježbanjima postao je naš Vlaho, po riječima istoga svetog pjesnika »sud po»mazanja Duha Svetoga i ugodni miris Isukrstov... »općeći s Bogom kao da nije u tijelu«.

Napunjen tako duhom Božjim uzme Vlaho da vrši s najvećom revnošću svetu pastirsku službu. Tko bi vam ispripovjedio sva ona dobra, što ih je on učinio vjernicima i nevjernicima? Vjernike je podučavao u Božjem zakonu, u žalosti tješio, bodrio u klonulosti, pomagao u svakoj bijedi, a nevjernike je prosvijetljivao svojom mudrom i apostolskom riječju i privodio k pravoj vjeri, u krilo kršćanstva. Nije se on obazirao ni na kakove poteškoće, već sav napor i život svoj ulagao je na korist svoga iskrnjega.

No pakao je, bog. sl., mrzio na taj rad. Zavigjao je on ne samo sreći sebastskog puka, nego i onoj svih ostalih kršćana, koji od neko doba mirno ispovijedahu vjeru Isukrstovu. Režao je pakao na sve kršćane, koji su mu neprestano i sve više otimali njegov plijen, pa on hoće sada da pokuša natrag ga osvojiti i umnožiti. I eno crne oblačine nadvile se nad Petrovom lagjicom, svetom Crkvom, i podigla se na nju silna oluja. Car Dioklecijan po nagovoru svoga suvladara na istoku Galerija izda ukaze, koji glasiše: Kršćanske crkve neka se razore, svete knjige kršćanâ nek se bace na oganj; kršćani su lišeni svake časti i slobodno je goniti ih sudom, dok oni ne mogu nikoga tužiti pa niti za najgori zločin. Carska se ne

poriče, i crkve se razorile a tamnice prenapunile kršćanâ. Sve vrsti najstrašnijih mučila iznijele se opet iz podzemnih spremišta i činilo se, kao da je kršćanstvu kucnuo zadnji čas.

Isukrstovi sljedbenici, da se bez potrebe ne izlože okrutnoj i nezasluženoj smrti, uklanjaju se iz gradova i sela tražeći stanove u gorskim špiljama. A što će naš Vlaho? Vlaho je pripravan, da poput tolikih drugih kršćanskih junaka dade svoj život za Isukrsta, ali radi povjerena mu stada i glasa Božjega, koji mu govoraše, da njegova ura nije još kucnula, zakloni se i on u jednu špilju na argejskoj gori. Ondje je Vlaho boravio dane svoje promatrajući svete istine i uzdižući poput Mojsije vruće i neprekidne molitve Bogu, da mu ne bi neprijatelj poganin porazio njegov sebastski puk, već da mu ga iz borbe izvede pobjednikom. No ova ista žestoka borba uznemirivala je njegovo očinsko srce, i eno on ostavlja svoj pustinjački stan, zalazi kriomice u grad, da utješi ucvijeljene a obodri prestrašene. Zalazi potajno i u tamnice, da pohodi i pozdravi one, koji već trpljahu za Isukrsta, da ih okrijepi nebeskim kruhom i pripravi na mučeničku palmu. Takav je život provodio naš Vlaho za više godina, dok nije Konstantin Veliki poraziv Maksencija dao kršćanima slobodu, te se on mogao da povrati k svojim vjernicima u Sebast.

Zaustavimo se ovdje časom, bog. sl., i promatrajmo sv. Vlaha, kako on revno vrši svoje sveto zva-

nje. Gledajmo, kako se na nj pripravlja, kako svetom molitvom i pokorom traži u Boga milost, da bude mogao savjesno odgovarati svojim dužnostima. Gledajmo Sveca, pa gledajmo sebe i pitajmo: da li i mi tražimo u Boga, da budemo mogli revno vršiti ono zvanje, u kojem on hoće, da živemo i postignemo vječno spasenje? Sv. Vlaho se živo brinuo za svoje duhovno stado, za nj se molio i trudio, a kako dandanas mnogi postupaju? Kako se n. pr. dandanas mnogi i mnogi roditelji vladaju prama svojoj djeci? Oni ih zapuštaju! Oni ih ne preporučuju Bogu, od koga ih primiše i koji će ih na sudnji dan od njih tražiti! Da, mnogi i mnogi roditelji ne mole za djecu svoju, ne čuvaju ih od zla, ne pute ih na dobro, već naprotiv svojim riječima i svojim djelima uzrokom su njihove ne samo vremenite nego i vječne nesreće. Ne tako, o roditelji; ne idite tom, za vas i za djecu vašu kobnom stazom, već slijedite krasan primjer Vlaha svetoga, koji se sav žrtvuje za svoje vjernike. Brinite se, brinite se, o roditelji, za svoju djecu, e da i s vama vaša djeca budu zadovoljna i radosna, kao što su bili zadovoljni i radosni stanovnici sebastski sa svojim biskupom sv. Vlahom.

Kratko je megjutim bilo to veselje sebastskog puka, jer Licinije, car istočni, isprva složan s Konstantinom, promijeni misao i stade progoniti kršćane ciljajući pri tom najviše na biskupe. Naš Vlaho opet se skriva na brdu argejskom i moli ondje za svoje

stado mnogo vruće nego prije. Ali, bog. sl., Vlaho je već posve omilio Bogu i On ga hoće k sebi. Došao je čas, da Vlaho još jednim, najvećim činom zasvjedoči Isukrstu, koliko Ga ljubi; došao je čas, da pošto Ga je vjerno slijedio u životu, slijedi Ga vjerno i u samoj smrti.

Namjesnik Licinijev u Sebastu Agrikolaj, okrutni poganin, zapovjedi vojnicima, da potraže u gori divljih zvijeri za mučenje kršćana. Došavši vojnici, poslije nego svu goru obagjoše, do jedne špilje, imaju što da vide: divlje zvijeri na okupu a blizu njih u samoj špilji naš Svetac, kome zvijeri ne čine nikakva zla. Po naredbi Agrikolajevoj vratiše se vojnici k onom mjestu, uhvatiše Vlaha, dovedoše u grad i bacíše u tamnicu. Bio je taj put do tamnice pravo slavlje za našega Sveca, jer k njemu pridolažahu razni bolesnici, a on ih u ime Božje ozdravljaše. Dan poslije nego je bio zatvoren, Vlaho je odveden pred Agrikolaja. Želio bi ovaj da predobije za poganstvo tako časnog i uglednog starca, pa zato prekrivši svoju naravnu okrutnost započe blagim riječima. Pozdravi on Vlaha kao prijatelja bogova, a onda zapita za rodno mu mjesto i vjeru. Vlaho odlučno i dostojanstveno odgovara: Da si zdravo i ti, o vladaoče! Rodom sam iz Sebasta, a vjerom kršćanin; zato ne mogu da budem prijatelj krivih bogova, koji nijesu drugo nego hudobe, osugjene na vječni oganj kao i oni, koji im se klanjaju. Agrikolaj vidjevši iz ovoga

i slijedećih odgovora odlučnost Vlahovu zasrami se i razljuti s neuspjeha te naredi, da bude išiban i vraćen u tamnicu. Bivši pozvan drugi put pred Agrikolaja, zapita ga poganin: Hoćeš li se dakle pokloniti bogovima, ili ćeš da umreš sred muka? Vlaho odgovara: Ne bojim se tvojih prijetnja i muka, jer ću po njima dobiti vječni život. Agrikolaj, rasrdjen s takova odgovora, naredi mučiteljima, da ga svuku, objese o gredu pa onda oštrim željeznim grebencima svega izderu od glave do pete. I Vlaho viseći o gredi bi tako izmučen, da je odasvud točila krv, a meso mu na komade otpadalo otvarajući preduboke rane; pa dok su isti mučitelji na pogled tolikih muka i takove hrabrosti bili zapanjeni i do suza ganuti, Vlaho, sav miran i radostan, pogleda s one grede na Agrikolaja i reče mu: Ovo je ono, što sam davno želio: visjeti izmegju neba i zemlje. Videći Agrikolaj, da muke ne samo ne pomažu, nego Vlaha još čvršćim čine, zapovijeda, da ga se skine i opet baci u tamnicu. Nemojmo ipak misliti, da je Agrikolaj sustao; ne, već iza nekoliko dana on zove opet Vlaha preda se i počne tihim i blagim glasom kao ono u početku: Ufam, Vlaho, da će te vrijeme biti osvijestilo i da ćeš napokon prikazati žrtvu bogovima. A Vlaho na to odvažno kao i prije: Žalim tvoju sljepoću, kojom ti je zastrta pamet, jer ti ne vidiš ono, što je drugima jasno kao sunce. Ti mi pripravljaš mučila, ali krjepošću Isukrstovom ja ih se ne strašim. Moje je tijelo u tvojim

rukama, ali duša ne. Pa kad bi Bog hotio, da i moje tijelo izbavi, to bi mu bilo lasno. Agrikolaj, sav razjaren, naredi, da mu se priveže kamen o vrat i da ga se baci u jezero. No eto, slušaoci, neba, koje će da obrani Vlaha: s teškim kamenom o vratu Vlaho ostaje na površini i ide po vodi. Hoće li se Agrikolaj na ovaj očiti znak Božji napokon osvijestiti? Ne će, već zaslijepljen do kraja, izriče nad Vlahom, koji se, obaviješten od angjela, vratio na kraj, smrtnu osudu s nalogom, da mu se glava odsiječe.

Tko je onaj, pitajmo časom ovdje, koji je tako mučen i sugjen? To je čovjek, koji je cijeli svoj život bio uzoran gragjanin, koji nije učinio zla nikomu, a dobra svakomu, kriv samo zato, što je služeći se svojom slobodom slušao svoju savjest i iskazivao dužno štovanje pravome Bogu.

Osuda je izrečena, sve je pripravno i Vlaho vesela lica uputi se put stratišta. Došavši na odregjeno mjesto klekne i pomoli se Bogu. Molio je Boga, da primi za žrtvu njegovo tijelo i njegov život. Vlaho svrši moliti; krvnik zamahne i glava Svečeva pade na zemlju. Krv, što je potekla, osula se u crvene dragulje i ukrasila glavu i tijelo Svečevo. Oči, čas prije tako sjajne, blago se zaklopile, a neobična vedrina kao bijelim velom prikrila mu lice. I nakon smrti sve je ondje milo, sve ti srce priteže. Ne, slušaoci, grozota smrti ne pojavi se na Vlahovu licu, jer onakova smrt, nije smrt, nego najjači izražaj života, što može

da prozre iz čovječje duše. Evo vam, o bezvjerci, jednoga od onih junaka, kojima se sama Isukrstova crkva može da podiči; evo vama, o kršćani, divnog sljedbenika Isusova, a tebi, o veliki Sveče, izvora vječnog života i neumrle slave.

*

Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus justus judex: Dobru sam vojnu izvojevao, trčanje sam dovršio, vjeru sačuvao. Ostaje mi pripravljena kruna pravde, koju će mi dati Gospodin, pravedni sudac. Ponavljam, bog. sl., ovdje riječi, što ih na početku navedoh, jer ih je i Vlaho na koncu života mogao da reče. Sv. Vlaho je tijek zemaljskog života dovršio; on se junački borio te onako divno, vlastitom krvlju, zasvjedočio vjeru Isukrstovu; i eno, on je otišao u nebo, da primi zasluženu nagradu — krunu slave.

Kolika je, bog. sl., slava sv. Vlaha u nebu? Kad bih vam rekao, da je to slava najglasovitijeg osvajača, koji se bogat plijenom, vratio u svoj glavni grad; kad bih vam rekao, da je to slava kralja, koji posjeduje sve kraljevine i sve blago ovoga svijeta; kad bih vam napokon rekao, da je to ujedno slava svih ljudi, koji su bili, koji jesu i koji će biti, ja vam ne bih ništa rekao, jer »*niti je oko vidjelo,* veli sv. Pavao, *niti je uho čulo, niti je srce čovječje očutjelo, »što je Bog pripravio onima, koji Ga ljube.*« (I. Corinth. II. 9.), a sv. Vlaho je ljubio Boga u najvišem stepenu ljubavi: on je dao svoj život za Njega. Jest, velika je i neopisiva slava sv. Vlaha na nebu.

Ali, bog. sl., Bog nije samo proslavio sv. Vlaha u nebu velikom slavom, već je hotio da ga proslavi osobitom slavom i na zemlji, a to onim velikim i bezbrojnim čudesima, što mu dade, da ih tvori ne samo za života nego i nakon smrti, te onim velikim, sveopćim štovanjem, kojim je hotio, da ga sav kršćanski svijet štuje.

O tim vanrednim i bezbrojnim čudesima sv. Vlaha te o njegovu velikom i sveopćem štovanju govore nam jasno one njegove slike i kipovi, na koje se diljem svega svijeta nailazi; oni lijepi oltari, one ne samo male nego i veličanstvene crkve, koje se njemu na čast tekom vijekova podizahu te i dandanas još dižu. Svjedoči nam to onaj blagoslov grla, što ga po svem svijetu idu kršćani da prime u crkvi na njegov blagi dan, a to jer je on, još za života, primio od Boga veliku môć nad grlenim bolestima i ozdravio jednoj tužnoj majci dijete, koje je moralo da pogine, jer mu se oštra drača bila zabola u grlo. To nam dokazuju oni blagoslovi kruha, vina, vode i voća, što se po svijetu na zaziv njegova imena obavljaju; to nam svjedoči i ona činjenica, da su ga kršćani uvrstili izmegju onih 14 osobitih pomoćnika, kojima se u svojim potrebama utiču; to vam svjedoče njegove svete Moći, koje se po raznim mjestima s najvećom

pobožnošću časte, te sva ona mjesta i župe u svijetu, koje ga odabraše i odabiru za svoga osobitog zaštitnika; to vam napokon svjedoči, o Dubrovčani, i sva povijest vaša: sve one moguće obrane i milosti naime, kojima je obdario vaš grad, a onda ono vijerno štovanje, koje mu iskazivahu vaši stari. Jest, Sv. Vlaho je od Boga osobito proslavljen i na nebu i na zemlji. Za nepravdu, nanešenu mu od okrutnog poganina, prima eto on zadovoljštinu od svega svijeta.

Bog. slušaoci, tome neprekidnom i općem štovanju sv. Vlaha pridružimo se i mi. Slavimo sv. Vlaha i zazivajmo ga u našim potrebama i on će i nas uslišiti. No pri tome imajmo na pameti, da Bog, dajući nam Svece za zaštitnike, ne daje nam ih samo, da ih mi slavimo i molimo, pa da se oni za nas Njemu utiču, već nam ih daje i kao uzore, u koje se moramo izgledati. U tome uprav i sastoji pravo štovanje Svetaca. Uz vruće dakle molitve, što ih sv. Vlahu budemo upravljali, nastojmo takogjer slijediti njegove krasne primjere, pa ćemo se moći opravdano nadati, da će nas u našim molbama uslišati. Za tu namjeru i volju Božju dobro su znali vaši stari i oni su se ugledali u svoga sv. Vlaha. Vaši stari su se ugledali u njegovu jaku vjeru, pa su se i sačuvali, oni su se ugledali u ostale njegove krjeposti, pa su ih i te resile. Uz prvi i glavni uzor — Isukrsta oni su svegj imali pred očima i primjer sv. Vlaha, i time su postigli s neba one blagodati, o kojima smo već govorili. Slijedite ih u tome, slijedite ih neprestano. Sv. Vlaho nije prestao biti zaštitnikom vašega grada, već on hoće i želi, kako jučer spomenuh, da i u buduće takvim ostane. Da, on želi, da bude i vašim zaštitnikom, i on želi, da se njemu molite, on želi, da dolazite pred ovaj sveti njegov kip, koji vam je čudom sačuvao; on želi, da u vašim bolima, nevoljama i svim potrebama ovdje potražite lijeka, utjehe i obrane. Odazivljući se zato tome njegovu dobrostivom pozivu dolazite, o Dubrovčani, u ovaj sveti hram, padajte na koljena pred ovaj oltar i molite svoga nebeskog zaštitnika. Ali ne samo vi i ovdje nego svi i svuda utječimo se Božjem ugodniku sv. Vlahu. Slijedimo, moleći ga, njegov primjer: njegovu čvrstu vjeru, njegovo krjeposno življenje, pa njegova jaka pomoć ne će nam uzmanjkati.

A ti, o veliki Isukrstov mučeniče i mogući zagovorniče pred Bogom sv. Vlaho, pogledaj večeras na nas ovdje sakupljene, a koji te počastismo ovom trodnevnom pobožnošću. Uz stalnu vjeru isprosi nam, o veliki i mogući Sveče, i sve ostale krjeposti i milosti, koje su nam potrebite. Ali pogledaj ne samo na nas nego i na cijeli ovaj grad, tvoj grad. Brani ga od svakog zla! Nemoj dopustiti, da nestane u njemu prave vjere, već neka ga i unaprijed za vazda resi i usrećuje, kao što ga je resila i usrećivala u prošlosti!

U teškim ovim časovima pogledaj, vruće te molimo, na našu državu. Obrani je svojom nebeskom

snagom od svih neprijatelja, koji na nju navališe. Isprosi našoj vojsci hrabrost, e da junački boreći se porazi sve neprijatelje naše, pa da nam se što skorije, ovjenčana lovorom, zdrava i vesela povrati i donese trajan mir i zadovoljstvo. Ali, o Božji ugodniče, mi znamo, da ne smijemo nikoga mrziti, jer smo svi djeca Božja, svi otkupljeni Isukrstovom krvlju. Zato svrni svoj dobrostivi pogled i na naše neprijatelje te i njima isprosi u Boga, da se i oni čim prije nauživaju mira, u prvom redu onog mira, što ga je Isukrst donio na zemlju, a sastoji u pravoj vjeri, da živeći u potpunoj slozi i miru na zemlji postignemo jedan dan svi skupa onaj vječni mir i blaženstvo u nebu. Amen.

OPASKE.

[1] Za povjesničke podatke, koje iznosim u ovomu i slijedećem govoru, poslužiše mi pisci, koji su pisali o dubrovačkoj prošlosti, osobito Skurla i Cerva. Što navodim iz kojega drugog izvora, to bilježim na odnosnom mjestu.

[2] Stariji izraz mjesto današnjeg: *Vlaho* (u Dubrovniku) i *Blaž* (po ostalim krajevima našega naroda).

[3] Jakov Palmotić: *Dubrovnik ponovljen*, V. — Kod Skurle: *Sv. Vlaho*, Dubrovnik. 1871. str. 165.

[4] Palmotić je umro dne 22. veljače 1680., trinaest godina iza potresa. Kroz to vrijeme ispjevao je svoj epos, u kojemu opširno opisuje čitav dogagjaj: pogibelj grada, ukazanje Svečevo i dolazak fra Paulina k vijećnicima, što Skurla u cjelosti prenosi u navedenom djelu.

[5] Kod sv. Tome: *Summa theol.* 2.a 2.ae qu. 4., art. 2.

[6] Papi Nikoli V. (11. rujna 1451.). Vidi u dubrov. arhivu: *Lettere e Commissioni di Levante*, a. 1448-1488. fol. 93-95.

[7] „... inter sentes reprobissimorum hereticorum, scismaticorumque patarinorum ...“. U pismu papi Eugenu IV. (5. lipnja 1436.). — *Lett. e Comm. di Lev.* Vol. 12. fol. 29.

[8] *Saxa humeris plebs advectavit et aemula laudis*
Nobilitas plena contulit aera manu.
Hinc tibi devotum surgit Regina Sacellum
Et quae thure calet, spirat et ara rosam.

Kod Ivanović-a: *Pravovjerstvo starieh mladiem Dubrovcjanom na isgled.* Dubrovnik. 1804. str. 38.

[9] *Prolegomena in Sacram Metropolim Rayusinam.* Ragusii 1744. str. 334. Autograf u dominikanskoj knjižnici u Dubrovniku.

[10] U drugom djelu: *Monumenta Congregationis S. Dominici de Ragusio.* Saec. I. str. 129. Vlastoručni rkp. u istoj knjižnici.

[11] Doba večernje Zdrave Marije, prama starijem brojenju dnevnih sati.

[12] O. Marijan Pusić.

[13] Kod Cerve u *Prolegomena* etc. na str. 321.

[14] Ove potankosti o bratu i majci pripovijeda nam isti Rugjer Bošković u jednom svome dosad nepoznatom pismu, koje ću na svoje vrijeme objelodaniti.

[15] U dubr. arh.: *Lettere e Commissioni di Levante,* passim.

[16] Lijepi taj natpis dubrovačke vlade, urezan na mramornoj ploči i postavljen s desne strane velikog oltara, glasi:

D. O. M.

Simulacrum hoc argenteum — D. Blasii Martyris — deflagrato eius vetere templo A. D. M. D. CCVI — e ruderibus et cinere erutum — coeteris omnibus signis atque ornamentis — ex auro argento aere — obtritis colliquefactis — Senatus Rhagusinus — Inclyto Patrono — hanc aedem — prioribus ampliatis vestigiis — cum augustiorem excitasset — rursus in ara maxima — tanquam sua in sede — et publicae securitatis arce — statuendum censuit colendumque — A. S. M. D. CCXV.

(U prijevodu:)

Predobromu Višnjem Bogu.

Ovaj srebrni kip — Sv. Vlaha Mučenika — kad njegov stari hram izgori — godine Gospodinove 1706 — iz ruševina i pepela iskopan — dok su svi ostali — zlatni, srebrni i mjedeni nakiti — smrvljeni i rastopljeni — Dubrovački Senat — Slavnom Parcu — netom sagradi ovaj hram — veličanstvenije — proširivši stare temelje — naredi da se opet postavi i časti — na glavnom oltaru — kako na svojem — i javne sigurnosti mjestu — Ljeta Spasa 1715.